

För vem och varför finns den vetenskapliga processen?

Att sitta i Folkvettredaktionen kan liknas vid en övning i att hantera livets oförutsägbarhet. Vi kan ha en idé om nästa nummers tema, en förhoppning om att få in material i detta ämne och tankar om vilka som kan bidra med artiklar. Men sedan händer livet. Intressanta texter om helt andra spörsmål trillar in och kartan får ritas om. Framför våra ögon växer ett Folkvettnummer med ett annat fokus fram. På samma sätt är det med livet: man kan ha en uppfattning om vart man är på väg, men när man trevar sig fram öppnas dörrar med helt andra alternativ. Den vise är klok nog att se när dessa öppningar är möjligheter, inte distraktioner. Man flyter med så länge man ser att strömmen drar åt rätt håll.

"Doktor Nicolaes Tulps anatomilektion" av Rembrandt

Jag tänker inte avslöja vad som var vår ursprungliga plan, men efterhand blev det tydligt att även detta nummer kommer att kasta ett kritiskt öga mot det som vi skeptiker vanligtvis omhuldar: den vetenskapliga processen. Som VoF-medlem och/eller Folkvettprenumerant behöver du inte oroa dig. Vi anser självklart att välgjord forskning är fundamentet för god kunskap. Samtidigt är det också vår uppgift att vara mycket alerta på när vårt, och stora delar av allmänhetens, förtroende för vetenskapen missbrukas. Ibland sker det genom rent slarv men tyvärr finns det, som inom alla områden, individer eller organisationer som är beredda att för sin egen vinnings skull utnyttja strukturella brister i vetenskapssamhället,

dra fördel av andras fåfånga och ignorera de skador som uppstår. På kort och medellång sikt kan dålig eller rent be-
dräglig forskning orsaka tragedier – miljontals människor
kan i onödan smittas av dödliga sjukdomar och samhällets
resurser kan slösas bort på meningslösa insatser. På lång
sikt är faran civilisationshotande. Har vi en global upp-
värmning och vad bör vi göra åt den? Fungerar vaccin och
är de oftast ofarliga? Är jordklotet ett litet dammkorn i
universum där vi kan utplånas i ett ögonblick om vi har
samma otur som dinosaurierna för 66 miljoner år sedan?

Om vi inte kan lita på vetenskapen – vad skall vi lita på
i stället? Karismatiska ledare? Religiösa läror? Vår doku-
menterat usla magkänsla?

Huvudartikel i detta nummer blev självklart den in-
tervju som VoF:s frånträdande ordförande **Pontus Böck-
man** gjorde med **Brian Deer** i samband med föreningens
årsmöte i Malmö. Deer är journalisten som genom ett
enormt arbete avslöjade **Andrew Wakefield**, den brittiske
läkare som lurade både en av världens främsta medicin-
ska tidskrifter och halva mänskligheten att det fanns ett
samband mellan trippelvaccin (mot mässling, påssjuka
och röda hund) och autism. Hur mycket skada Wakefield
orsakat går ännu inte att överblicka då hans falsarium
fortfarande är bränsle för den utbredda vaccinskeptici-
smen. Men den är enorm. I intervjun beskriver Deer den
mödosamma process som ledde fram till avslöjandet och
lyfter samtidigt en viktig fråga: hade det varit möjligt för
en journalist i dagens medieklimat med sin upptrissade
omsättnings hastighet att ägna sig åt det tidsödande grä-
vande som hans artikel innebar? Förmodligen inte.

Deer beskriver också hur svårt det var att övertyga *The Lancet* – den tidskrift som publicerade den nu ökända artikeln – och man får ett klart intryck av att prestige övertrumfade ärlighet för dess redaktion. Vidare väcker intervjun ett starkt ifrågasättande av hur sanningshalten i vetenskapliga artiklars rådata kontrolleras. Visst, artiklar granskas av etablerade forskare inom samma område i så kallad peer review, men hur kan dessa veta att studierna verkligen har gått till på det sätt som redovisats – eller överhuvudtaget gjorts? Inom vissa discipliner kan det i många fall vara näst intill omöjligt att veta med säkerhet. Om man till detta lägger att det finns en tydlig press för forskare att publicera sig ofta och med resultat som är i linje med forskarnas arbetsområde, skapas självklara incitament för att vissa, mindre moraliskt nogräknade individer, frestas att fuska. Ett avskräckande exempel

är forskningen inom socialpsykologin, som genomgår en tydlig replikationskris och i vissa fall har rena bedrägerier uppdragats.

Så räcker god forskning och uppenbara resultat? Nja, svarar professorerna emeriti **Per-Olof Westlund** och **Göran Lindblom** samt professor **Wolfgang Schröder** i artikeln "Den naturvetenskapliga metoden" i detta nummer. För att nya, bättre teorier skall slå igenom krävs också en social faktor: att de accepterats av vetenskapssamfundet.

Som grädde på moset för Folkvettläsaren berättar professor Sven Ove Hansson i artikeln "*Bedräglig homeopatisk forskning*" om hur en uppenbar fuskstudie på homeopatisk behandling nästlade sig förbi granskningsprocessen.

Folkvett introducerar i detta nummer en återkommande krönikör: **Teddy Winroth**, psykolog och ordförande för VoF Skåne. Teddy kommer att roa oss med finurliga funderingar om både högt och lågt. För att ge Teddy större frihet har vi inte våra vanliga krav på källhänvisningar. Om någon läsare anser att han är ute och cyklar (se detta nummers krönika), står det fritt att protestera och inkomma med tillrättlägganden.

Som avslutning vill också redaktionen uppmärksamma VoF:s riksstyrelsens avgående ordförande **Pontus Böckman** som nu träder tillbaka från den position han med enorm arbetskapacitet och klokhets skött i flera år. Att arbeta för VoF är naturligtvis viktigt, men eftersom vi är en ideell förening är det oavlönat. Belöningen är att veta att man har dragit sitt strå till stacken för att skapa en bättre värld och naturligtvis: medlemmarnas tacksamhet. Pontus kommer dock att fortsätta att ingå i riksstyrelsen, vilket vi är oerhört glada för. Tack Pontus!

Andra som förtjänar ett tack är **arrangörerna av årsmötet i Malmö**. Ett fantastiskt givande program med flera intressanta föredrag, där intervjun med Brian Deer var den givna höjdpunkten. Våra årsmöten utvecklar sig allt mer mot riktiga event som i framtiden med säkerhet kommer att attrahera fler än de mest inbitna skeptikerna.

Kristina Almby, som har varit en tillgång med sina medicinska kunskaper, lämnade riksstyrelsen vid årsmötet efter några års styrelsearbete. Tack Kristina för ditt engagemang, och välkommen tillbaka när småbarnstiden är över.

Redaktionen vill också önska föreningens nya ordförande **Lina Tebbla** lycka till att med ordförandeklubban som roder lotsa föreningens stolta skepp vidare. Folkvett hoppas att i kommande nummer få presentera Lina i en intervju. Om lyckan står oss bi kommer vi då också ha material nog för att presentera den nya styrelsen där flera intressanta namn har tillkommit: **Mikael Hedeland**, professor i läkemedelskemi, **Amalia Juneström**, bibliotekarie och disputerad i biblioteks- och informationsvetenskap, samt VoF-ordförande emerita **Linda Strand Lundberg**. 📖

Dan Katz